

၉၈၈၅၆၅

მაიკლ ონდააჩი

ინგლისელი პაციენტი

დოქტორის
გაგაჩინება

მაიკლ ონდააჩი
ინგლისელი პაციენტი

Michael Ondaatje
THE ENGLISH PATIENT

ინგლისურიდან თარგმნა მარიამ ჩადუნელმა

დამკაბადონებელი: ნინო გურული
ყდის დიზაინერი: გიორგი ბაგრატიონი

გარეკანზე: ვილი რონისი, „ქალი პროვანსიდან“, 1949

© 1992 by Michael Ondaatje
All rights reserved.

© გამომცემლობა „დიოგენე“, 2015, 2025
ყველა უფლება დაცულია.

ISBN 978-9941-11-916-3

www.diogene.ge

სქიფისა და მერი დიკინსონის ხსოვნას

ქვენტინსა და გრიფინს

ასევე ლუიზ დენისს, მაღლიერებით

„დარწმუნებული ვარ, ბევრ თქვენგანს ემასხოვრება, რაოდენ ტრაგიკულ ვითარებაში დაიღუპა ჯეფრი კლიფტონი გილფ-ქებირ-ში, 1939 წელს, რასაც მოგვიანებით მისი ცოლის, ქეთრინ კლიფტონის გაუჩინარებაც მოჰყვა უდაბნოში ზერზურას ოაზისის საძიებო ექსპედიციის დროს.

თავს უფლებას ვერ მივცემ, ჩვენი შეხვედრა ამ სამწუხარო მოვლენებისადმი გულითადი თანაღმობის გამოხატვის გარეშე დავიწყო.

რაც შეეხება დღევანდელი მოხსენების თემას...”

*ამონარიდი 194... წლის ნოემბერში,
გეოგრაფიული საზოგადოების
ლონდონში გამართული სხდომის ოქმიდან*

შინაარსი

	I	ვილა	11
	II	ცოცხალ-მკვდარი	37
	III	ცეცხლად გადავიქცევი...	79
IV		ქაიროს სამხრეთი უბანი, 1930-1938	149
	V	ქეთრინი	169
VI		ჩამარხული თვითმფრინავი	183
	VII	In Situ	205
	VIII	კურთხეული ტყე	233
IX		მოცურავეთა მღვიმე	257
	X	აგვისტო	299

I

3075

ბაღში მოფუსფუსე გოგო ნელში სწორდება და სივრცეს უშტერებს თვალს. უკვე უგრძნია ამინდის მოსალოდნელი ცვლილება. ქარმა ერთხელაც წამოუბერა, ჰაერში თითქოს რაღაცამ გაიშრია-ლა და აწონილმა კვიპაროსებმაც წვეტიანი თავები შეარხიეს. გოგო გამობრუნდა, ახლა გორაკზე მდგარი სახლისკენ მიუყვება ბილიკს. დაბალ ყორეზე გადადის, როცა შიშველ მკლავებზე წვიმის პირველი წვეთები ეცემა. ღია აივანს გაივლის და ფეხაჩქარებული შედის სახლში.

სამზარეულოში არ ჩერდება – ჯერ ჩაბნელებულ კიბეს აუყვება, მერე გრძელ დერეფანს გაივლის, რომლის ბოლოშიც გამოღებული კარიდან შემოსული სინათლე ჭიატებს.

ოთახში შედის, სადაც კედლები და ჭერიც კი ხეებითა და ბუჩქნარითაა მოხატული. სანოლზე კაცი ნევს. ზეწარი გადაუხდია და შიშველ სხეულზე ნიავი ელამუნება. გოგოს ფეხის ხმა ესმის და ნელ-ნელა მისკენ აბრუნებს თავს.

გოგო ყოველ ოთხ დღეში ერთხელ ბანს კაცს დამწვარ სხეულს და საქმეს მუდამ კანდამსკდარი ტერფებიდან იწყებს ხოლმე. წყლით გაჟღენთილ ტილოს წვივებზე აწურავს, ის კი სიამოვნებისაგან ხვნეშის და ილიმება. ზემოთ, ბარდაყებისკენ, დამწვრობა კიდევ უფრო მეტია, მთლად ძვლებამდე უწევს.

უკვე რამდენიმე თვეა ასე უვლის და ამ სხეულსაც კარგად იცნობს – ზღვის ცხენივით მთვლემარე ასოს, წვრილ, ხმელ თე-

ძოებს... ქრისტესაც ასეთი ექნებოდა, ალბათ. ეს კაცი წმინდანითაა მისთვის. გულაღმა წევს, თავქვეშ ბალიში არ უდევს. ჭერზე ნახატ ფოთოლნარს ასცქერის, ტოტების ამ აბლაბუდას და მათ შორის გამოჰყეტილ ლურჯ ცას.

მკერდზე, სადაც დამწვრობა ნაკლებია და შეუძლია ხელითაც კი შეეხოს, მაღამოს უსვამს ფრთხილად, ფრთხილად. მხრებს რომ უწევს, კისერში უბერავს სულს და კაციც ნაამები კრუტუნებს, კატასავით.

– რა იყო? – ეკითხება, უცებ ფიქრებიდან გამორკვეული.

კაცი მისკენ აბრუნებს დამწვარ-დაშაშრულ სახეს. ჩამქრალ მზერას უშტერებს ქალს. ის კი ჯიბეში იყოფს ხელს, ერთ ცალ ქლიავს იღებს, წინა კბილებით კვნეტს შუაზე, კურკას აცლის და მერე კაცს უდებს პირში.

ის კი ისევ რაღაცას ჩურჩულებს და მის გვერდით მოფუსფუსე, გულისხმიერ მედდასაც ექაჩება მოგონებების იმ ჯურღმულში, სადაც ნებაყოფლობით რჩებოდა მთელი ის თვეები, სანამ ჯერაც ცოცხალი ეთქმოდა.

ჩუმი ხმით, ხშირად უყვება სხვადასხვა ამბავს, ერთმანეთს რომ ენაცვლება მის ხსოვნაში – უფრო ღამლამობით, როცა მოულოდნელად გამოეღვიძება ხოლმე ყვავილებითა და დიდრონი ხეებით მოხატულ ამ ხელოვნურ ბაღში. ყველაზე ხშირად მაინც მავან ქალთან ერთად ბუნებაში ხეტიალი აგონდება და ისიც, როგორ უკოცნიდა მის ამ ახლა მთლად დამწვარ-დადაგულ სხეულს.

ყვება, როგორ გაუტარებია არაერთი კვირა უდაბნოში ისე, რომ მთვარისთვის ახედვა ერთხელაც არ გახსენებია – სწორედ ისე, როგორც ცოლიანმა კაცმა შეიძლება გაატაროს რამდენიმე დღე და ერთხელაც არ შეხედოს ცოლს სახეში, ოღონდ ამის მიზეზი გულგრილობა კი არა, მოუცლელობაა.

ჯიუტ მზერას არ აშორებს გოგოს სახეს. იმან თუ თავი შეარხია, მისი მზერაც ამ მოძრაობას მიჰყვება. ახლა გოგო მისკენ იხრება.

– მაინც, ეს როგორ მოგივიდა?

გვიანი შუადღეა. კაცი თითებით ზეწარს აწვალებს.

– ცეცხლმოკიდებული ჩამოვარდი უდაბნოში. ჩემი დანახშირებული სხეულიც იქ იპოვეს, ჯოხებისგან საკაცე შეკრეს და ასე მათრიეს ქვიშებში. ქვიშის ზღვა გვერტყა გარშემო. ხანდახან მდინარის დამშრალ კალაპოტს გადავივლიდით ხოლმე. მომთაბარეები იყვნენ, ბედუინები. ციდან აღმოდებული დავეშვი და თავად ქვიშასაც ცეცხლი მოედო. დამინახეს, როგორ წამოვდექი ცეცხლმოკიდებული. ჩემს ტყავის ჩაფხუტსაც კი ცეცხლი ეკიდა. სახელდახელო საკაცეზე დამაწვინეს. არტახებით დამაბეს ზედ, როგორც ჩვილი აკვანში და სულ სირბილ-სირბილით გაუდგნენ გზას. ყურში იმათი ნაბიჯების ხმა ჩამესმოდა. მარტო ესლა არღვევდა უდაბნოს მღუმარებას. ასეთი ხანძარი ბედუინებს ადრეც ენახათ – 1939 წლის მერე, ვინ იცის, რამდენი ცეცხლმოკიდებული თვითმფრინავი ჩამოვარდნილა უდაბნოში. დამსხვრეული თვითმფრინავებისა და ტანკების ნაწილებისაგან იმათაც იხეირეს და სამზარეულო ნივთების კეთება ისწავლეს. ეს ის ღრო იყო, როცა ზეცაშიც კი ომი მძვინვარებდა. წინდანინვე ატყობდნენ, რომელი თვითმფრინავი იყო უკვე ჩამოსავარდნად განწირული და დაცემის ადგილის წინასწარ გათვლასაც უკვე იოლად ახერხებდნენ. თითოეულ პატარა ჭანჭიკსაც კი ოქროს ფასი ედო მათთვის. ოღონდ მე ალბათ პირველი ვიყავი, ვინც აფეთქებული თვითმფრინავიდან ცოცხალი გამოათრიეს. არადა, თავზეც კი ცეცხლი მეკიდა... იმათ ჩემი სახელი არ იცოდნენ, მე – მათი გვარ-ტომობა.

– და ვინა ხარ?

– არ ვიცი. ტყუილად მეკითხები.

– ადრე მითხარი, ინგლისელი ვარო.

იმდენად ვერ ილლება, ღამლამობით ძილი მოერიოს. გოგოც თავით უზის და ზედიზედ უკითხავს რაც რამ წიგნს პოულობს ქვედა სართულზე, ბიბლიოთეკაში. სანთლის ალი წიგნის ფურცელ-

ზე და ახალგაზრდა მედლის სახეზე ციმციმებს; სუსტად ანათებს იმ ხეებსა და ბუჩქებს, ოთახის კედლები რომ დაუფარავთ. კაცი მთელი გულისყურით უსმენს, ღრუბელივით ისრუტავს ყოველ სიტყვას.

თუ ცივი ღამე გამოერია, გოგო ფრთხილად უწევდა გვერდით, ოღონდ ოდნავადაც არ ეხება – ნებისმიერი ასეთი შეხება ტკივილის მომგვრელი იქნებოდა კაცისთვის.

ზოგჯერ ღამის ორ საათზეც კი არ ძინავს – წევს ასე, თვალდაჭყეტილი, სრულ სიბნელეში.

ოაზისი მანამდე იყნოსა, ვიდრე დაინახავდა. ჰაერში თითქოს ცვარ-ნამი გამოერია. პალმის ფოთლების შრიალიც მოისმა და ცხენის მოსართავის ჟღარუნიც. მერე – ლითონის ჭურჭლის ჩხარაჩხური. რბილი ქსოვილის დიდრონ ნაჭრებზე ზეთი მოასხეს და ეს ჩვრები დამწვარ სხეულს დაუფინეს. ამან ცოტაოდენი შვება მოჰგვარა. მუდმივად გრძნობდა თავის გვერდით ერთ მდუმარე კაცს, იმის ამონასუნთქს ცნობდა, როცა – ყოველ ოცდაოთხ საათში ერთხელ – დაიხრებოდა, საფენებს უცვლიდა და იარებს უსინჯავდა.

როცა აშიშვლებდნენ, საკუთარ თავს ისევ იმ აღმოდებული თვითმფრინავის გვერდით წარმოიდგენდა ხოლმე. მერე მატყლის საბნებში ახვევდნენ და ერთი დღე-ღამით ასე ტოვებდნენ, შემდეგ გადახვევამდე. ვერაფრით გაეგო, მაინც რა ჯურის ხალხში მოხვედრილიყო, რა ქვეყანაში გამოეყვანათ ფინიკის ასეთი რბილი ჯიში, ჯერ მაინც მის გვერდით მჯდომი ის კაცი რომ უღეჭავდა და მერელა უდებდა პირში. მაშინ, იმ ხალხთან ყოფნისას, ვერაფრით გაიხსენა, საიდან იყო თვითონ. შეიძლება სულაც იმავე ჯილაგისა, ვისაც თავად ებრძოდა...

მოგვიანებით, უკვე პიზის ჰოსპიტალში, მოეჩვენა თითქოს იმ კაცის სახე დალანდა, ყოველ ღამით რომ ეჯდა თავითი, ფინიკს უღეჭავდა, ურბილებდა და მერელა უდებდა პირში.

იმ პირველი ღამეების განმავლობაში არ არსებობდა არანაირი ფერი, არ ჩაესმოდა არანაირი საუბარი თუ სიმღერა. ხოლო

როცა ელვიძა, ბედუინები შეგნებულად იგუბებდნენ პირში წყალს და კრინტსაც არ სძრავდნენ. ახლაც, როცა უკვე პალატაში გაბმულ ჰამაკში ირწნოდა, წარმოიდგენდა ხოლმე, თითქოს ასობით ბედუინი ეხვია გარს; არადა, ეგებ მხოლოდ ის ორნი იყვნენ – მისი გადამრჩენლები, აღმოდებული ჩაფხუტი რომ ააგლიჯეს თავიდან. იმ ორსაც ხომ მხოლოდ საკაცეაქიდებული ხალხის ნაბიჯების ხმით თუ იცნობდა.

ასე უჯდა გოგო სანოლთან და მოლიცლიცე სანთლის შუქზე წიგნს უკითხავდა. დროდადრო იმ შენობის გრძელი, ახლა გამოცარიელებული დერეფნის გაყოლებაზეც გაუბოდა თვალი, ერთ დროს რომ სამხედრო ჰოსპიტალი გახლდათ და სადაც სხვა მედლებთან ერთად მსახურობდა, ვიდრე ისინი თანდათან არ შემოეფანტნენ, რაკი ომი უკვე ჩრდილოეთისკენ მიიწევდა და ალბათ თავის დასასრულსაც უახლოვდებოდა.

ეს ის დრო იყო მის ცხოვრებაში, როცა წიგნები საკუთარი სენაკიდან გამოსასვლელ ერთადერთ კარად ესახებოდა და სწორედ ეს წიგნები ექცნენ სულ სხვა სამყაროდ: მიუჯდებოდა მაგიდას, გადაშლიდა წიგნს და იმ ინდოელი ბიჭის ცხოვრებით იწყებდა ცხოვრებას, ვისაც მოეხერხებინა და სინზე დალაგებული, ნაირ-ნაირი საგნებისა თუ ძვირფასი თვლების გარჩევა-დამახსოვრება დაესწავლა; მასწავლებლებიც ბლომად გამოეცვალა – ვინ სხვადასხვა კილოკავს აზიარა, ვინ – ენაზე კბილის დაჭერა ასწავლა, ვინ – ჯადო-მჩხიბაობისაგან თავის დაძვრენა...

ახლა წიგნი კალთაში ედო და უცებ მიხვდა, ხუთ წუთზე მეტია, მეჩვიდმეტე გვერდის კუთხეში, სანიშნედ გადანაკეცს დაეცქერო. ხელი გადაუსვა, ფურცელი გაასწორა. რალაცა გაუკრთა ფიქრში – ზუსტად ისე, თითქოს თავგმა გაიფხაკუნა სხვენში, ანდა ფარვანა შემოეფეთა განათებულ შუშას. უნებლიეთ, ამჯერადაც გრძელი დერეფნისკენ გაექცა თვალი, თუმცა ვილა სან-ჯიროლამოში უკვე სხვა აღარავინ ბინადრობდა – მის და მისი ინგლისელი პაციენ-

ტის გარდა. სახლის ზემოთ, დაბომბილ ბოსტანში, სარჩოდ სამყოფი ბოსტნეული დაეთესათ; ხანდახან კი ქალაქიდან ერთი კაციც აკითხავდათ, ვინც სამხედრო ჰოსპიტლის დროიდან შემორჩენილ საპონსა თუ თეთრეულში სხვა აუცილებელ რამე-რუმეებს უცვლიდა – ვთქვათ, მუხუდოსა თუ ხორცის კონსერვებს. იმ კაცმა ორი ბოთლი ღვინოც დაუტოვა და ახლა ყოველ ღამე, როცა თავის ინგლისელს მიაძინებდა, დიდის ამბით შეივსებდა ხოლმე შუშის პანია მენზურას, მერე სანახევროდ მიხურულ კართან მიდგმულ მაგიდას მიუჯდებოდა, საკითხავს გადაშლიდა და ნება-ნება წრუპავდა სასმელს.

ამიტომაც, უკვე მერე, მეორე დღეს, ინგლისელს შერჩევით უკითხავდა ხოლმე ამბავს, თხრობის ქარგიდან რაღაც-რაღაცებს ტოვებდა და ნაკითხულიც თქემით გადარეცხილ გზას ემსგავსებოდა – თითქოს ჩრჩილს ქსოვილის ხლართი ამოეჭამა ანდა ხშირი დაბომბვებით მორყეულ კედელს ბათქაში დასცვენოდა...

ისე, მისი და იმ ინგლისელის საცხოვრებლად ქცეული ეს ვილა ახლა უკვე მართლაც გავდა ნაავდრალ-ნაპარტახევს: ზოგ ოთახში საერთოდ ვერც შეხვიდოდი – იმდენი ნაგავი ეყარა შიგ; ერთ ყუმბარას ქვედა სართულზე ბიბლიოთეკის კედელი გაენგრია და იქ უკვე დაუბრკოლებლად აღწევდა მთვარის შუქიცა და წვიმაც, თუმცა კუთხეში მაინც ძველებურად იდგა მუდამ წვიმის წყლით დამბალი სავარძელი.

სხვათა შორის, როცა გოგო საკითხავს ასე თავისებურად ამოკლებდა, ინგლისელის აღქმა დიდად არც ანაღვლებდა და აღარც გამოტოვებული გვერდების მოკლე შინაარსის თხრობით ინუხებდა თავს. უბრალოდ, გადმოიღებდა წიგნს და ეტყოდა: გვერდი ესა და ესაო. ასე იწყებდა ხოლმე კითხვას. დროდადრო კი კაცის ხელს სახესთან მიიტანდა და დაყნოსავდა ხოლმე – აბა თუ ისევ ასდის ავადობის სუნიო.

- ხელის კანი გაგიუხეშდა, – უთხრა ერთხელ კაცმა.
- ბოსტანში თოხის ქნევამ და სარეველას გლეჯამ იცის.
- ფრთხილად იყავი, გოგოს ხელებს გაფრთხილება უნდა.

– ვიცი.

მერე კი კითხვა დაიწყო.

ხელების თაობაზე მამაც ელაპარაკებოდა ხოლმე – ხელებზეც და ძაღლის თათებზეც. როცა შინ მარტო თვითონ და ძაღლი რჩებოდნენ, თურმე მამამისი დაიხრებოდა ხოლმე და თათებს უყნოსავდა; ასე ამბობდა – მაგის სუნი კონიაკის სურნელსაც კი მირჩევნიაო. და რა ამბებს არ გაიგებდი თურმე ამ დროს! სად ყოფილა, სად უნანწალია... ქალიშვილი ვითომ კი უბრაზდებოდა, მაგრამ ძაღლის თათებს თითქოს მართლა არასოდეს ასდიოდა ჭუჭყის სუნი. „აჰა-ა, დღეს ეკლესიაშიც ყოფილა...“ – იტყოდა ხოლმე მამა. – „ამისა და ამის ბაღშიც შეუვლია... მერე მდელიზზეც უნავარდია და გვიმრაშიც გამძვრალ-გამომძვრალა!“ მოკლედ, მისხალ-მისხალ შეეძლო ჩამოეთვალა ძაღლის მთელი იმდღევანდელი ნამოგზაურალი.

ჭერში რაღაცამ გაიფხაკუნა თავგვივით და ქაღმაც ერთხელ კიდევ აიღო წიგნიდან თავი.

დამწვარი სახიდან მცენარეული ნილაბი ააცალეს. მზის დაბნელებას მოელოდნენ და იმიტომ. მაინც, სად იყო? რა ხალხში მოხვდა ასეთში, ამინდისა და შუქ-ჩრდილის თუნდაც უმცირეს ცვლილებას წინასწარ რომ ჭვრეტდნენ? ეგებ ელ-აჰმარის ანდა ელ-აბიადის კონცხზე მოხვედრილიყო, რომელიმე ჩრდილო-დასავლური ტომის შვილებში? იმათთან, ვისაც ციდან ჩამოვარდნილი, აღმოდებული კაცის შველა შეეძლოთ – ოაზისის მცენარეული საღებუნით მისი წამლობა. მთელი მისი სხეულიც ხომ დაწნული ბალახის პერანგით შეემოსათ...

მზერა დაძაბა, შეეცადა, რამე მაინც გაერჩია შავად დაბურული მზის შუქზე. იმ დროისათვის უკვე მისთვისაც ესწავლებინათ, როგორ ალეპყრო ხელები და სამყაროსეული ძალა საკუთარ სხეულშიც შეენოვა – სწორედ ისე, როგორც უდაბნო იზიდავდა და იწოვდა თვითმფრინავებს. აქამდე ტოტებისაგან შეკრული, მატყლის ასალგადაფარებული ტახტრევნით მოიყვანეს და ახლა ხე-

დავდა, როგორ მდორედ გადაიფრინა მზის ნახევრად დაბნელებული დისკოს ფონზე ფლამინგოების გუნდმა.

სახეზე მუდამ ან საფენს გრძნობდა, ანდა – ლამის სიბნელეს. ერთხელაც, დაბინდებულზე, მალა ციდან ისეთი ხმა მოესმა, თითქოს ქარი ეჟვენებს აჟღერიალებდა. ცოტა ხანში ხმა მიწყდა და მისი განმეორების მომლოდინეს, ჩაეძინა კიდეც. გულით უნდოდა, ისევ გაეგონა თითქოსდა ჩიტის ან უდაბნოს მელიის იმ ლეკვის ხორხიდან ამომავალი ეს უცნაური ხმიანობა, ერთ-ერთ ბედუინს თავისი გრძელი ხალათის ჯიბეში რომ ეჯდა.

მეორე დღეს, როცა ჯერ ისევ საფენებში გამოხვეული იწვა, კვლავ მოესმა იგივე, ლამეული ბგერები. გამთენიისას, გაპოხილი საფენები შემოაცალეს და უცებ მოეჩვენა, თითქოს მაგიდაზე კაციის თავი მოძრაობდა და მისკენ მოიწევდა. მერელა მიხვდა, იმ კაცს ვეება უღელი ადგა, რომელზეც, სხვადასხვა სიგრძის ძაფებსა თუ ზონრებზე, ასობით პატარ-პატარა ბოთლი ეკიდა.

უცნობი ყველაზე მეტად იმ მთავარანგელოზების ნახატს აგონებდა, ბავშვობაში რომ ცდილობდა გადაეხატა და თან ვერაფრით აეხსნა, რანაირად შეიძლებოდა მათ პატარა სხეულებში ამოდენა ფრთების დამჭერი კუნთები ჩატეულიყო. კაცი ნელა, ფრთხილად მოიწევდა წინ, ისე რომ ბოთლები ლამის არც ირხეოდნენ. პანია ბოთლები, მთავარანგელოზი, ამ ბოთლების მზით შემთბარი მალამო – თითქოსდა საგანგებოდ იარების დასაამებლად გამიზნული... მის ზურგსუკან შუქი კრთოდა – ლურჯი და კიდეც სხვა არაერთი ფერი ქვიშიდან ადენილ ხვატში იმცვრეოდა. შუშის წკრიალის სუსტი ხმა, ერთმანეთში არეული ფერები, უცნობის მეფური სვლა და მისი, კონდახივით ხმელი, გარუჯული სახე.

უფრო ახლოდან, ბოთლები უხეშად ნაჩორკნი და ქვიშით შებურული ჩანდა, თითქოს შუშას თავისი კეთილშობილი წარმომავლობა დაეკარგა. თითოეულ ბოთლს პატარა საცობი ეკეთა, რასაც კაცი კბილებით აძრობდა, მერე ერთი რომელიმე ბოთლის შიგთავსს მეორეში ურევდა და ამასობაში, ორივეს საცობი პირში ჰქონდა გაჩრილი. პირალმა მწოლიარეს დამწვარ სხეულს მართლა ასე მთა-